

ZBIGNIEW JAŚ*

SĄDOWNICTWO ARBITRAŻOWE – 70 LAT MIĘDZYNARODOWEGO SĄDU ARBITRAŻOWEGO PRZY KRAJOWEJ IZBIE GOSPODARKI MORSKIEJ W GDYNI

Abstrakt

Sądownictwo polubowne (arbitrażowe) ma na celu poszukiwanie optymalnych metod rozwiązywania sporów. Stosowanie polubownych metod rozwiązywania sporów sięga starożytności. Współcześnie sądownictwo polubowne stoi wobec wielu wyzwań. Celem artykułu jest przedstawienie wybranych problemów sądownictwa polubownego z perspektywy historycznej oraz czasów obecnych, a także jego rozwoju, z jednoczesnym wskazaniem pojawiających się przed nim zagrożeń i wyzwań.

Słowa kluczowe: sądownictwo polubowne, arbitraż, Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy w Gdyni, Krajowa Izba Gospodarki Morskiej w Gdyni

WPROWADZENIE

Rola sądownictwa polubownego w Polsce ciągle wzrasta i jest przedmiotem coraz większego zainteresowania. Świadczy o tym nie tylko wzrastające znaczenie stałych sądów arbitrażowych, ale również arbitrażu *ad hoc* w procesie rozstrzygania sporów gospodarczych. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie roli, charakteru oraz zakresu działania sądów arbitrażowych, a także możliwości ich rozwoju oraz stojących przed sądownictwem polubownym zagrożeń i wyzwań. Dokonując analizy kierunków rozwoju arbitrażu, w tym arbitrażu handlowego, należy nawiązać do jego genezy.

* Zbigniew Jaś, Prezes Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarki Morskiej w Gdyni, www.kigm.pl/miedzynarodowy-sad-arbitrazowy (dostęp: 16.11.2023 r.).

1. GENEZA ARBITRAŻU

Stosowanie procedury rozstrzygania sporów przez wybrane podmioty było znane już w starożytności. Arbitraż, jako instytucja prawna, funkcjonował już w prawie rzymskim. Powołano wówczas urząd pretora, który czuwał nad prawidłowym przebiegiem procesu sądowego, natomiast same rozstrzygnięcia zapadały przed sędziami (arbitrami – *iudex*), którymi były osoby wybierane przez strony¹. W średniowieczu arbitraż występował zarówno przy rozstrzygnięciu sporów pomiędzy suwerenami, jak i obok sądów stanowych w stosunkach wewnętrznych. W średniowiecznej Europie wykształciło się autonomiczne prawo kupieckie (*lex mercatoria*)², stanowiące zbiór norm prawa zwyczajowego, stosowanego w wielkich ośrodkach handlowych. I właśnie normy prawa zwyczajowego wykorzystywane były we wzajemnych relacjach i stosunkach handlowych³. Należy wspomnieć, iż praktycznie już w XVIII w. przygotowano pierwsze kodyfikacje prawa handlowego, a ich rozkwit nastąpił w kolejnych stuleciach (francuski *Code de commerce* z 1807 r. czy też polski Kodeks handlowy z 1934 r.).

W zakresie sądownictwa morskiego należy wspomnieć o starożytnej Grecji, w której rozstrzyganie sporów morskich powierzono nautodiokom, natomiast w średniowieczu – konsulom morskich. Od początku kierowano się określonymi zasadami: specjalizacją organów orzekających, uproszczeniem i skróceniem procedur (orzeczenie musiało zapaść w ciągu 3 kolejnych przyprawów morza). Rola arbitrażu jako forma rozstrzygania sporów w sposób polubowny była już wówczas znacząca.

Rozwój handlu międzynarodowego miał wpływ na ewolucję poglądów dotyczących arbitrażu. W wieku XVIII i XIX, a nawet jeszcze na początku XX w. dominowała teoria materialnoprawna, według której podstawę arbitrażu stanowił kontrakt stron, stanowiący umowę arbitrażową z odniesieniem do realizacji swobody umów przysługującej stronom kontraktu. Natomiast w okresie międzywojennym pojawiła się w doktrynie teoria jurysdykcyjna, która oceniała charakter prawny arbitrażu przez pryzmat skutków zawartej między stronami umowy o arbitraż.

Dalszy dynamiczny rozwój handlu spowodował wypracowanie teorii mieszanej, w której do wskazania istoty arbitrażu wykorzystywano zarówno elementy procesowe, jak i też materialnoprawne. Zaczęto też eksponować skuteczność umowy o arbitraż bez powiązania postępowania arbitrażowego z systemem da-

¹ <http://www.iccpolska.pl> (dostęp: 20.12.2023 r.).

² A. Szumański, (red.) *System Prawa Handlowego, Arbitraż Handlowy*, t. 8, Warszawa 2015, s. 8.

³ W. Popiołek, *Międzynarodowe prawo handlowe, System Prawa Handlowego*, t. 9, Warszawa 2013, s. 6; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, Warszawa 2011, s. 34.

nego państwa, przy czym, co podkreślano, podstawowy element arbitrażu to wola stron wyrażona w umowie o arbitraż, nazywana także zapisem na sąd polubowny.

2. POJĘCIE I PODSTAWY PRAWNE DZIAŁANIA SĄDÓW ARBITRAŻOWYCH

2.1. POJĘCIE ARBITRAŻU HANDLOWEGO I UMOWY O ARBITRAŻ

W doktrynie polskiego prawa arbitrażowego ukształtowanej na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.) przyjmuje się, że arbitraż handlowy (sąd polubowny jako synonim) jest sposobem wiążącego rozstrzygnięcia przez sąd prywatny (sąd arbitrażowy) sporu prawnego już istniejącego lub przyszłego, który powstał w związku z łączącym strony tego sporu stosunkiem prawnym o charakterze gospodarczym, czerpiącym swoje umocowanie z woli stron wspomnianego sporu, z jednoczesnym wyłączeniem kompetencji sądu powszechnego⁴.

Natomiast, stosownie do Ustawy Modelowej UNCITRAL⁵ „umowa o arbitraż jest umową, przez którą strony postanawiają oddać pod rozstrzygnięcie arbitrażu wszystkie lub niektóre ze sporów, jakie powstały lub mogły powstać pomiędzy nimi w związku z określonym stosunkiem prawnym umownym lub pozaimownym” (art. 7 ust. 1 zd. 1)⁶.

2.2. KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO W CZĘŚCI DOTYCZĄCEJ SĄDOWNICTWA POLUBOWNEGO ORAZ PRAWO PRYWATNE MIĘDZYNARODOWE

Należy wskazać, iż pierwsza polska regulacja dotycząca arbitrażu zawarta była w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r.⁷, natomiast kolejną regulację stanowiła wersja przepisów o arbitrażu w kodeksie postępowania cywilnego

⁴ A. Szumański, (red.), *System Prawa Handlowego. Arbitraż Handlowy*, t. 8, Warszawa 2015, s. 8.

⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006, https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration (dostęp: 20.12.2023 r.).

⁶ Treść Ustawy Modelowej UNCITRAL – UNGA Resolution 40/72 z uwzględnieniem zmian z 2006 r. – opublikowana pod pozycją UN Publications, Sales No E.08.V4; <https://uncitral.un.org/en/library/publications> (dostęp: 20.12.2023 r.).

⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego, Dz.U. z 1930 r. Nr 83, poz. 651.

z 1965 r.⁸. Jednakże regulacja ta była konserwatywna i restrykcyjna, i nie przystawała oraz nie uwzględniała potrzeb współczesnego obrotu. Zastrzeżenia budziły przede wszystkim ograniczenie zdatności arbitrażowej do sporów o prawa majątkowe oraz szczególne wymagania w zakresie formy umowy o arbitraż (forma ostrzejsza niż zwykła forma pisemna).

Bardzo istotne znaczenie dla polskiego prawa arbitrażowego miała reforma z 2005 r., która dawne przepisy zastąpiła całkowicie nową regulacją, która w większości została oparta na propozycjach Ustawy Modelowej UNCITRAL. W 2015 r. nastąpiła kolejna zmiana prawa arbitrażowego, która m.in. przeniosła kompetencje w sprawach skargi o uchylenie wyroku arbitrażowego, jego uznanie i wykonanie do sądów apelacyjnych (art. 1208, 1213¹ i 1215 k.p.c.).

Zmiany, które nastąpiły w 2019 r. dotyczyły przede wszystkim rozszerzenia zdatności arbitrażowej sporów, usuwając wcześniejsze ograniczenie dotyczące sporów o prawa osobiste (art. 1157 k.p.c.). Uregulowano także kwestie dopuszczalności arbitrażu w sprawach korporacyjnych, w tym w szczególności dotyczących uchylenia lub stwierdzenia nieważności uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych. Należy w tym miejscu zauważyć, iż przepisy dotyczące prawa właściwego dla umowy o arbitraż znalazły się nie w kodeksie postępowania cywilnego, ale w ustawie – Prawo prywatne międzynarodowe z 2011 r.⁹ (p.p.m.).

3. REGULAMINY STAŁYCH SĄDÓW ARBITRAŻOWYCH

Trzeba podkreślić, iż przyjęcie nowej wersji Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL (zastępującej wersję z 1976 r.) spowodowało zmiany wielu regulaminów stałych sądów arbitrażowych, które uwzględniły w swojej treści aktualne rozwiązania prawne, np. wykorzystanie elektronicznych środków komunikacji. Wymienić w tym miejscu należy m.in. regulaminy: Międzynarodowej Izby Handlowej (International Chamber of Commerce – ICC)¹⁰, VIAC Vienna International Arbitration Center¹¹, LCIA – London Court of International Arbitration¹², Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarki Morskiej w Gdyni¹³, Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospo-

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296.

⁹ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 503.

¹⁰ <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/> (dostęp: 20.12.2023 r.).

¹¹ <https://www.viac.eu/en/> (dostęp: 20.12.2023 r.).

¹² <https://www.lcia.org> (dostęp: 20.12.2023 r.).

¹³ www.kigm.pl/miedzynarodowy-sad-arbitrazowy (dostęp: 20.12.2023 r.).

darczej¹⁴, czy też Konfederacji LEWIATAN¹⁵. Należy wspomnieć, iż Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawników (International Bar Association – IBA) wydało nowe wersje podstawowych dokumentów, tj. Regulamin dotyczący postępowania dowodowego, Wytyczne dotyczące konfliktu interesów oraz Wytyczne dotyczące reprezentacji stron¹⁶.

4. ZASADY I ZAKRES DZIAŁANIA SĄDÓW POLUBOWNYCH

4.1. ZASADA AUTONOMII WOLI STRON

Do jednych z podstawowych zasad działania sądów polubownych należy zasada autonomii woli stron. Należy wskazać, iż działanie na podstawie woli stron polega przede wszystkim nie tylko na tym, że rozstrzygnięcie sporu nie będzie podlegało kognicji sądu powszechnego, ale na możliwości wyboru niezależnych i bezstronnych arbitrów „którzy tworząc zespół orzekający rozpoznają spór stron i wydadzą wyrok wiążący te strony (skład sądu jest objęty autonomią woli stron w przeciwieństwie do sądu powszechnego). Ponadto wola stron obejmuje wybór miejsca arbitrażu (właściwe prawo w przypadku arbitrażu międzynarodowego) oraz jakiemu sądowi arbitrażowemu będzie poddany spór pod rozstrzygnięcie (stały sąd arbitrażowy – arbitraż instytucjonalny, czy też sąd arbitrażowy *ad hoc*), a także wybór regulaminu arbitrażowego. Ograniczenia woli stron dotyczą przede wszystkim zakresu zdatności arbitrażowej (wyłączenie pewnych grup sporów spod kognicji sądu arbitrażowego), zasada równego traktowania stron, określenie podstaw zaskarżenia wyroku sądu arbitrażowego.

4.2. SZYBKI I ODFORMALIZOWANY CHARAKTER POSTĘPOWANIA PROWADZĄCEGO DO ROZSTRZYGNIECIA SPORU

Szybkość postępowania administracyjnego może wynikać m.in. z jego jednoinstancyjnego charakteru. Chociaż z jednej strony stanowi podstawową zaletę tego postępowania, z drugiej natomiast może być barierą dla strony w celu poddania sprawy pod rozstrzygnięcie sądowi arbitrażowemu, przy założeniu, że środek zaskarżenia arbitrażowego wnoszony do sądu powszechnego może

¹⁴ https://sakig.pl/?gclid=EAIaIQobChMI0ZO5p9LLgwMV5IpoCR0BlwrnEAAYA-SAAEgKDvFD_BwE (dostęp: 20.12.2023 r.).

¹⁵ <https://sadarbitrazowy.org.pl> (dostęp: 20.12.2023 r.).

¹⁶ Wytyczne Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów z 2014 r. – *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=e2-fe5e72-eb14-4bba-b10d-d33dafee8918> (dostęp: 27.11.2023 r.).

przybrać jedynie postać wniosku o uchylenie tego wyroku przez właściwy sąd powszechny. Należy wskazać, iż niektóre krajowe sądy arbitrażowe przewidują w swoich regulaminach możliwość postępowania dwuinstancyjnego (Regulamin Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan – zmiana Regulaminu, która weszła w życie z dniem 23.03.2015 r.)¹⁷. W przypadku zapisu na powyższy sąd polubowny konieczne jest, ażeby w treści zapisu na sąd polubowny w sposób wyraźny było przewidziane postępowanie dwuinstancyjne.

Nawiązując do szybkości postępowania arbitrażowego nie sposób nie wskazać na tzw. stadia postarbitrażowe, które dotyczą prawa wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego do sądu powszechnego, właściwego, co do zasady, ze względu na miejsce wydania wyroku sądu arbitrażowego oraz konieczność uznania bądź stwierdzenia wykonalności wyroku sądu arbitrażowego przez właściwy sąd powszechny. Z jednej strony stadia postarbitrażowe mogą stanowić element kontroli sądu powszechnego nad sądownictwem arbitrażowym, z drugiej strony prowadzą do tego, że szybkość arbitrażu staje się faktycznie czysto iluzoryczna.

Ponadto nie sposób nie wspomnieć o tym, że szybkość postępowania arbitrażowego może być sparaliżowana przez działania obstrukcyjne jednej ze stron postępowania (np. składanie nieuzasadnionych wniosków o wyłączenie arbitrów, zarzuty skierowane bezpośrednio przeciwko arbitrom, celowe mnożenie środków dowodowych)¹⁸.

4.3. OGRANICZONE STOSOWANIE PRZEPISÓW PRAWA MATERIALNEGO PRZY ROZSTRZYGANIU SPORU, Z MOŻLIWOŚCIĄ ZASTOSOWANIA ZASADY SŁUSZNOŚCI (*EX AEQUO ET BONO*)

W przypadku dokonania przez strony sporu zapisu na stały sąd polubowny, strony sporu, a także zespół orzekający będą stosować przede wszystkim przepisy regulaminu tego sądu, w przypadku natomiast prowadzenia sporu przed arbitrażem *ad hoc*, strony z reguły będą przewidywać w zapisie na sąd polubowny stosowania Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL z 2010 r. wraz z możliwością zastosowania zasady słuszności. Należy wskazać, iż coraz większe zastosowanie w arbitrażu w Polsce znajdują również zwyczaje czy praktyki mające oparcie normatywne w przepisach k.p.c. stanowiących, że w braku odmiennego uzgodnienia stron, sąd polubowny może prowadzić postępowanie w taki sposób, jaki uzna za właściwy. Często stosuje się *written*

¹⁷ <https://sadarbitrazowy.org.pl/arbitraz/regulaminy-sadu-arbitrazowego/> (dostęp: 22.12.2023 r.).

¹⁸ K. Szczudlik, *Reforma polskiego postępowania arbitrażowego i postępowań postarbitrażowych w perspektywie tendencji międzynarodowych*, [w:] J. Gil (red.), *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, Warszawa 2017, s. 425 i n.

statements, czy instytucję *terms of reference*¹⁹. Ponadto, istotnym elementem postępowania arbitrażowego jest jego poufny charakter oraz treść orzeczenia arbitrażowego.

5. RODZAJE ARBITRAŻY I ICH ROLA W ROZPATRYWANIU SPORÓW

5.1. SĄDOWNICTWO ARBITRAŻOWE MORSKIE W POLSCE

Analizując zakres przedmiotowy rozstrzyganych spraw przez sądy polubowne należy podkreślić ich szeroki charakter i różnorodność. Praktycznie, sądy polubowne orzekają we wszystkich dziedzinach obrotu gospodarczego. Obecnie można wskazać na kilka rodzajów sądów arbitrażowych, ale przede wszystkim na sądy arbitrażowe instytucjonalne oraz sądy arbitrażowe *ad hoc*. Ponadto można wyróżnić: sądy arbitrażowe branżowe, sąd arbitrażowy morski, ekspercki, arbitraż korporacyjny, sąd polubowny do spraw domen internetowych, arbitraż inwestycyjny, sąd arbitrażowy przy Prokuraturii Generalnej RP oraz arbitraż sportowy. Szczególnie należy zwrócić uwagę na morskie sądownictwo arbitrażowe oraz na sądy arbitrażowe korporacyjne.

Analizując genezę oraz rozwój sądownictwa arbitrażowego morskiego w Polsce należy wspomnieć o rozpoczęciu budowy portu w Gdyni. Konsekwencją tego było utworzenie licznych przedsiębiorstw armatorskich i usługowych związanych z obrotem portowomorskim, a wśród nich były również instytucje arbitrażowe, które rozstrzygały spory pomiędzy młodymi wówczas podmiotami, tworzącymi podwaliny Polski morskiej. Dla porównania pierwszy w Europie współczesny międzynarodowy sąd arbitrażowy powstał w 1923 r. przy powołanej cztery lata wcześniej Międzynarodowej Izbie Handlowej w Paryżu.

Powojenna historia arbitrażu, w tym również arbitrażu morskiego, liczy ponad 70 lat, począwszy od powołania Kolegium Arbitrów i utworzeniu stałego sądu polubownego przy Polskiej Izbie Handlu Zagranicznego, a następnie powołania przez Radę PIHZ odrębnej grupy arbitrów jako Kolegium Arbitrów do spraw morskich, używającej nazwy i pieczęci: Kolegium arbitrów do spraw morskich przy Polskiej Izbie Handlu Zagranicznego. Dzień 15 września 1953 r. przyjmuje się jako datę, która zapoczątkowała działalność stałego morskiego arbitrażu.

Znaczący wzrost sporów w transporcie morskim, zwłaszcza między krajami bloku wschodniego spowodował konieczność utworzenia dla nich specjalnego

¹⁹ A. Kąkolewski, *Praktyki arbitrażu [w:] Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, Warszawa 2010, s. 47-49.

międzynarodowego sądu polubownego²⁰. W konsekwencji izby handlowe trzech krajów: Polski, byłej Czechosłowacji i byłej NRD zawarły układ, na podstawie którego utworzono Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy dla Spraw Żeglugi Morskiej i Śródlądowej w Gdyni, którego zadaniem miało być przede wszystkim „szybkie i nieskomplikowane, i fachowe rozstrzygnięcie sporów cywilno-prawnych, mogących wynikać ze spraw żeglugi morskiej i śródlądowej”, przy czym sąd mógł rozstrzygać również spory z kontrahentami z innych krajów ówczesnej RWPG oraz z krajów zachodnich i trzeciego świata. Godny podkreślenia jest fakt, iż niezależnie od powyższych aspektów, w ramach Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego (MSA) już wówczas działali wybitni i uznani, o wysokich kwalifikacjach arbitrzy, co powodowało wzrost rangi i prestiżu gdyńskiego sądu w Polsce i na arenie międzynarodowej.

Istotnym wydarzeniem zarówno dla spraw morskich, a także Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego było powstanie w 1999 r. Krajowej Izby Gospodarki Morskiej²¹ (KIGM), która na podstawie uchwały Rady KIGM z dnia 25 października 2000 r. postanowiła, że dotychczasowy sąd będzie kontynuował swoją niezależną działalność jako Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarki Morskiej w Gdyni. Należy wskazać, iż od tego czasu, uwzględniając również zmiany w przepisach kodeksu postępowania cywilnego, zakres działania sądu, oprócz rozstrzygnięcia sporów dotyczących handlu zagranicznego, gospodarki morskiej, transportu i żeglugi, uległ rozszerzeniu i kompetencje sądu arbitrażowego, z zachowaniem swojego głównego morskiego charakteru, obejmują również sprawy z zakresu innych dziedzin, w tym np. rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych czy też inwestycyjnych. Istnieje również możliwość orzekania przez MSA o środkach zabezpieczających roszczenie, co może zapewnić efektywność postępowania i skuteczność ostatecznego rozstrzygnięcia²². Ponadto MSA udziela również stronom arbitrażu *ad hoc* pomocy przez zastępcze wyznaczanie arbitrow oraz przez świadczenie usług o charakterze organizacyjnym.

Wskazując na podstawy prawne działania sądów polubownych w Polsce należy głównie wymienić: ustawę – Kodeks postępowania cywilnego, ustawę – Prawo prywatne międzynarodowe, Ustawę Modelową UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym zalecaną przez Organizację Narodów Zjednoczonych oraz konwencje międzynarodowe, w tym konwencję o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych podpisaną w Nowym Yorku w 1958 r., a także regulaminy sądów polubownych działających przy izbach

²⁰ 60 lat Arbitrażu Morskiego, (red.) L. Stefaniak, Krajowa Izba Gospodarki Morskiej, Gdynia 2012, s. 20 i n.

²¹ <http://www.kigm.pl/> (dostęp: 4.12.2023).

²² Z. Jaś, M. Jaś-Nowopolska, *A Maritime Court of Arbitration in Poland – Selected Issues and Problems, Transnational Dispute Management*, Vol. 18, January, 2021, s. 1 i n.

gospodarczych, w tym Regulamin Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarki Morskiej w Gdyni (Regulamin MSA). Cechami charakterystycznymi postępowania przed MSA są: szybkość procedowania i zakończenia sporu, stosunkowo niskie koszty, możliwość powołania wybranego przez siebie arbitra, mniej sformalizowane postępowanie w porównaniu z sądami powszechnymi (w tym możliwość wyboru przez strony języka), w którym miałyby być prowadzone postępowanie (materiał dowodowy) i rozprawy. Regulamin MSA przewiduje również możliwość prowadzenia mediacji.

5.2. SĄDOWNICTWO KORPORACYJNE

Stosownie do treści art. 1163 § 1 k.p.c. zamieszczenie w umowie (statucie) spółki handlowej zapisu na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki wiąże spółkę, jej wspólników oraz organy i ich członków. Należy podkreślić, iż spory korporacyjne odgrywają istotną rolę w zakresie bezpieczeństwa i pewności obrotu handlowego. Rozstrzygnięcia prawne w tym zakresie wpływają na ważny element działalności spółek i ich funkcjonowania. Wskazuje się na wiele zalet arbitrażu korporacyjnego, w tym na jego elastyczność postępowania, profesjonalizm i doświadczenie arbitrów, szybkość, jednoinstancyjność oraz poufność. Analizując status prawny arbitrażu korporacyjnego w Polsce należy zauważyć, iż liczne zalety arbitrażu korporacyjnego nie zostały do końca uznane przez polskiego ustawodawcę²³. Pozostała bowiem niepewna kwestia dopuszczalności poddania sporów uchwałowych sądów polubownych poprzez niejasne uzależnienie w art. 1157 k.p.c. zdatności arbitrażowej sporów do treści art. 1157 k.p.c. Zdaniem znacznej części doktryny, spory uchwałowe nie spełniają kryterium zdatności arbitrażowej. Mówiąc o zdatności arbitrażowej należy przywołać treść art. 1157 k.p.c., stanowiącego, iż strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego: spory majątkowe, z wyjątkiem spraw o alimenty oraz spory o prawa niemajątkowe, jeżeli mogą być przedmiotem ugody sądowej. W tej sytuacji postulowana jest konieczność zmiany odpowiednich przepisów dotyczących sądownictwa polubownego oraz zdatności arbitrażowej procedury cywilnej, co przyczyniłoby się do zwiększenia stabilności obrotu prawno-gospodarczego w Polsce.

²³ Ł. Chyla, P. Olechowski, *O przewadze arbitrażu nad sądownictwem powszechnym w kontekście sporów uchwałowych*, KPP, s. 62 i n.

6. WYZWANIA, ZAGROŻENIA I PERSPEKTYWY DLA SĄDOWNICTWA POLUBOWNEGO

6.1. JEDNOINSTANCYJNOŚĆ POSTĘPOWANIA

Arbitraż powinien być sprawnym narzędziem służącym profesjonalnemu obrotowi prawnemu. Obecnie można zauważyć, iż postępowanie arbitrażowe staje się coraz częściej bardziej skomplikowane, sformalizowane i długotrwałe. Można stwierdzić, iż występuje efekt jurydyzacji postępowania arbitrażowego (np. postulat publikacji wyroków arbitrażowych, przenikanie się różnych systemów procesowych, wydłużone postępowania dowodowe)²⁴. Wskazując na wyzwania i szanse dla sądownictwa polubownego komentarz zostanie ograniczony do najważniejszych elementów.

Jak już wcześniej wspomniano mówiąc o szansach i wyzwaniach dla sądownictwa polubownego nie sposób nie wymienić jednoinstancyjności postępowania. Stosownie do treści art. 1205 § 1 k.p.c. wyrok sądu polubownego wydany w Polsce może zostać uchylony przez sąd wyłącznie w postępowaniu wszczętym na skutek wniesienia skargi o jego uchylenie na podstawie enumeratywnie wymienionych podstaw w art. 1206 k.p.c. Do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji. Ponadto, zgodnie z treścią art. 1208 § 3 k.p.c. od wyroku wydanego w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przysługuje skarga kasacyjna. Można także żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem w przedmiocie uchylenia wyroku sądu polubownego oraz stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku wydanego w tym przedmiocie²⁵. Należy wskazać, iż odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o apelacji budzi zastrzeżenia z uwagi na brak konsekwencji i może powodować problemy z właściwym jej stosowaniem. Przepisy k.p.c. zostały bowiem sformułowane dla apelacji pełnej, w której właściwy sąd, rozstrzygając o zasadności środków zaskarżenia, musi rozpoznać sprawę pod względem merytorycznym i formalnym. Natomiast w postępowaniu o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego sąd powszechny ogranicza swoje rozpoznanie jedynie do skargi pod kątem enumeratywnie wyliczonych w k.p.c. podstaw skargi²⁶.

Z jednej strony taka sytuacja może stanowić zagrożenie z uwagi na obawy przedsiębiorców dotyczące braku możliwości pełnego zaskarżenia orzeczenia arbitrażowego, z drugiej zaś strony stanowi szansę na szybkie zakończenie po-

²⁴ K. Czech, *Dowody i postępowanie dowodowe w międzynarodowym arbitrażu handlowym oraz inwestycyjnym. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2017, s. 375 i n.

²⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.).

²⁶ T. Ereciński, *O kilku problemach działalności arbitrażu w Polsce*, *Studia Iuridica* LXXV.

stępowania arbitrażowego. Zastrzeżenia może także budzić określenie kryteriów właściwości miejscowej sądu apelacyjnego w sprawach arbitrażowych. Podstawą właściwości jest ciągle kryterium wynikające z hipotetycznego założenia, że o właściwości decyduje brak zapisu na sąd polubowny z nawiązaniem do ogólnych reguł wyznaczania właściwości sądu w sprawach cywilnych. Należy zgodzić się z opiniami, iż powinny zostać przyjęte inne kryteria określenia właściwości miejscowej sądu apelacyjnego w sprawach arbitrażowych i takim kryterium mogłoby być np. miejsce postępowania arbitrażowego lub miejsce wydania wyroku, lub siedziby strony pozwanej.

6.2. KONFLIKT INTERESÓW

Oceny konfliktu interesów odwołują się przede wszystkim do zasady bezstronności i niezależności arbitrów. Podstawowym elementem przy powyższej ocenie jest konieczność ujawnienia wszelkich okoliczności, które mogą budzić uzasadnione wątpliwości w zakresie bezstronności lub niezależności arbitra. W celu wyeliminowania powyższego ryzyka wprowadzono w art. 1174 § 1 k.p.c. konieczność złożenia przez osobę powołaną na arbitra każdej ze stron i pozostałym arbitrom oświadczenia o swojej bezstronności i niezależności²⁷. Ponadto, aktem, w którym próbowano szczegółowo określić sytuacje, decydujące lub mogące wpływać na ustalenie, że w danej sprawie występuje konflikt interesów, są wytyczne IBA dotyczące konfliktu interesów w arbitrażu międzynarodowym.

6.3. BRAK INFORMACJI DOTYCZĄCEJ ZAPISU

Wskazując na kolejne wyzwania i zagrożenia należy wymienić brak wymogu w statutach izb gospodarczych zapisu o konieczności przekazywania przez członków izb spraw do rozpatrzenia przez sąd arbitrażowy przy danej izbie gospodarczej, ponadto brak szerokiej akcji promocyjnych oraz dyskusji dotyczących arbitrażu skierowanych do przedsiębiorców i środowiska biznesowego. Również istotnym elementem jest sfera mentalna, przyzwyczajenie i ostrożność przedsiębiorców i środowiska biznesowego w zakresie wyboru sądu właściwego do rozstrzygnięcia sporów.

6.4. WYKONALNOŚĆ WYROKU

Ponadto, osobnym zagadnieniem jest brak mocy „sprawczej” orzeczenia arbitrażowego. Sąd arbitrażowy może orzekać o swojej kompetencji, o zabezpie-

²⁷ B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz (red.) *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, Wrocław 2014.

czeniu powództwa lub o wyłączeniu arbitra, ale nie może nakazać przymusowego wykonania swych rozstrzygnięć, jeżeli strona dobrowolnie się im nie podporządkuje²⁸.

6.5. KONWERSJA POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO NA POSTĘPOWANIE ARBITRAŻOWE

Jednym ze sposobów i szans na przyspieszenie postępowań sądowych w sądach państwowych oraz usunięcia zatorów w tych sądach jest wprowadzenie możliwości konwersji przeniesienia toczącego się postępowania sądowego do sądu arbitrażowego i jego szybsze rozstrzygnięcie przez ten drugi sąd. Konwersja jest możliwa na gruncie obecnych przepisów k.p.c.

Zgodnie z treścią art. 1161¹ § 1 do art. 1165 k.p.c. oraz dodanie lit. aa do art. 79 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych²⁹ zachodzi możliwość wyłączenia istniejącego sporu spod kognicji sądu powszechnego i oddanie go pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. Stosownie do powyższego przepisu w sprawie zawisłej przed sądem strony mogą poddać spór pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, aż do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Na zgodny wniosek stron sąd umorzy postępowanie, przy czym przed złożeniem wniosku strony muszą zawrzeć zapis na sąd polubowny w formie pisemnej, chyba że z treści tego zapisu i okoliczności sprawy wynika, że byłoby to sprzeczne z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzałoby do obejścia prawa, lub zapis na sąd polubowny jest nieważny albo bezskuteczny.

Wybór rodzaju zapisu na sąd polubowny uzależniony jest od woli stron. Ograniczenia dotyczą jedynie dwóch przypadków. Pierwszy przewidziany w art. 1164 k.p.c., dotyczy sporów z zakresu prawa pracy. Jedynym rodzajem zapisu w takich sporach jest kompromis zawarty w formie pisemnej. Głównym celem takiego rozwiązania jest ochrona prawa pracownika, który decydując się na poddanie sporu kognicji sądu polubownego, musi dokładnie wiedzieć o jaki spór chodzi. Drugi wyjątek dotyczy sporów wynikających z umów, których stroną jest konsument (art. 1164¹ k.p.c.). Także w tym przypadku strony mogą zawrzeć kompromis w formie pisemnej, dopiero po powstaniu sporu. Ponadto w treści kompromisu, pod rygorem nieważności, strony muszą złożyć oświadczenie, że znają skutki zapisu (art. 1164¹ § 2 k.p.c.) Należy wskazać, iż najbardziej praktyczne i zalecane jest dokonanie konwersji postępowania w pierwszej instancji, przed pierwszą rozprawą, a przede wszystkim przed rozpoczęciem postępowania dowodowego, gdy nie doszło jeszcze do przesłuchania świadków

²⁸ A. Szumański (red.), *System Prawa Handlowego*, t. 8, *Arbitraż Handlowy*, Warszawa 2015, s. 92-94.

²⁹ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. z 2023 r. poz. 1144, z późn. zm.

czy wyboru biegłych. Nie ma jednakże przeszkód, żeby strony podjęły decyzję o konwersji postępowania również na późniejszym etapie postępowania³⁰.

Dla przeprowadzenia konwersji w sposób bezpieczny i żeby w pełni chroniło ich interesy rekomenduje się, aby strony zawarły nie tylko kompromis, ale także przygotowały protokół konwersji, który będzie w sposób szczegółowy określał zasady przeniesienia i dalszego prowadzenia przekonwertowanego postępowania³¹. Należy w tym miejscu, jeszcze raz podkreślić, iż sąd arbitrażowy, stosowanie do treści art. 1184 § 2 k.p.c. nie jest związany przepisami o postępowaniu przed sądami powszechnymi, a podstawą działania sądownictwa polubownego jest autonomia woli stron, także w zakresie reguł postępowania. Należy wskazać, iż podstawową zaletą konwersji jest możliwość koncentracji postępowania i niezwłocznego wyznaczenia rozprawy. W konsekwencji przebieg całego postępowania (przesłuchanie świadków oraz biegłych) może odbyć się w krótkim czasie.

W protokole konwersji, w zależności od etapu, na którym znajduje się postępowanie sądowe, strony mogą określić, że rozprawa będzie trwać określoną liczbę dni, oraz zasady wymiany pism procesowych, składania wniosków, pism procesowych, a także materiału dowodowego. Ponadto, w celu uniknięcia sytuacji, w której mogłyby toczyć się o to samo dwa postępowania, a także z uwagi na to, że zawarty kompromis będzie podlegał kontroli sądu przed podjęciem decyzji o umorzeniu postępowania, sugeruje się, aby w protokole konwersji wprowadzić zapis, że postępowanie przed sądem polubownym rozpoczyna się dopiero po prawomocnym umorzeniu postępowania przed sądem powszechnym na skutek konwersji postępowania. Termin przedawnienia objętych zapisem na sąd polubowny roszczeń zaczyna biec od nowa od dnia uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania. Natomiast w przypadku próby „powrotu do sądu” sąd z urzędu odrzuci pozew lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, jeżeli dotyczy on sporu, który był przedmiotem sprawy umorzonej na skutek konwersji.

Wprowadzenie konwersji postępowania może stanowić istotny element w celu przyspieszenia rozstrzygnięcia sporów sądowych. Jednakże należy zwrócić uwagę na dwa aspekty, które mogą spowodować brak szerszego zainteresowania tego typu rozwiązaniem: aspekt finansowy – zwrot kosztów sądowych następuje jedynie w sytuacji, gdy postępowanie umorzy sąd pierwszej instancji – w przypadku natomiast, gdyby strony chciały porozumieć się ugodowo na dalszym etapie postępowania niż postępowanie pierwszoinstancyjne, nie otrzymają zwrotu kosztów sądowych. Ponadto zachodzi ryzyko braku rozstrzygnięcia sporu przez jakikolwiek sąd, czy to powszechny czy polubowny – w przypadku umorzenia postępowania przed sądem powszechnym na podstawie art. 1161¹ § 2 k.p.c.

³⁰ K. Paczuska-Tokarska, A. Tujakowska, *Konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe – protokół konwersji*, PPH (1), 2023, s. 43-48.

³¹ A. Mejka, *Konwersja postępowania przed sądem powszechnym w postępowanie przed sądem polubownym*, LEX/el. 2023.

i w razie wniesienia pozwu lub wniosku w przedmiocie tego samego roszczenia, które dotyczyło już sprawy umorzonej, pismo to zostanie odrzucone na podstawie art. 1165 § 1¹ k.p.c., niezależnie od tego czy zapis na sąd polubowny odnoszący się do tego roszczenia jest ważny i skuteczny. Wówczas, w przypadku gdy po umorzeniu postępowania strony występują z pozwem do sądu polubownego, a sąd polubowny ocenia zapis jako nieskuteczny, zachodzi ryzyko, jak już wspomniano, iż strony zostają pozbawione możliwości rozstrzygnięcia ich sporu przez jakikolwiek organ rozstrzygający spory.

6.6. MOŻLIWOŚĆ WIĘKSZEGO WYKORZYSTYWANIA POSTĘPOWANIA ZABEZPIECZAJĄCEGO W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM

Treść art. 1181 k.p.c. zawiera normę kompetencyjną przyznającą jurysdykcję sądowi polubownemu w zakresie środków zabezpieczających. Możliwość orzeczenia o środkach zabezpieczających jest o tyle istotna, że mogą zachodzić utrudnienia po stronie uzyskania realnego zaspokojenia dochodzonych roszczeń, np. przedłużający się proces konstituowania zespołu orzekającego, wyboru miejsca postępowania, kwestionowanie przez jedną ze stron kompetencji składu orzekającego do orzekania co do przedmiotu sporu czy też brak dobrowolnego wykonania przez stronę obowiązana orzeczonego środka zabezpieczającego. Stosownie do treści tego przepisu sąd polubowny na wniosek strony, która uprawdopodobniła dochodzone roszczenie, może postanowić o zastosowaniu takiego sposobu zabezpieczenia, który uzna za właściwy ze względu na przedmiot sporu. Postanowienie sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego podlega wykonaniu po nadaniu mu klauzuli wykonalności przez sąd powszechny. Należy zauważyć równicę pomiędzy treścią przepisu art. 1181 k.p.c. a 730 (1) k.p.c. – o ile art. 730 (1) k.p.c. wymaga, aby strona wnosząca o zabezpieczenie uprawdopodobniła roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia, o tyle konstrukcja przepisu art. 1181 k.p.c. nie zawiera katalogu przykładowych środków zabezpieczających i ogranicza się do jednej przesłanki dotyczącej uprawdopodobnienia roszczenia. W tej sytuacji sąd polubowny będzie musiał samodzielnie ustalić przesłanki, których spełnienie będzie umożliwiało zastosowanie środka zabezpieczającego. Należy podkreślić, iż kompetencja sądu arbitrażowego do orzekania o środkach zabezpieczających jest bardzo istotna w celu zapewnienia efektywności postępowania arbitrażowego oraz skuteczności ostatecznego rozstrzygnięcia. Już sama możliwość do wnoszenia o zastosowanie środka zabezpieczającego, gdy zaistnieją ku temu przesłanki, stanowi jeden z istotnych warunków, które przyczyniają się do wzmocnienia pozycji sądownictwa polubownego jako realnej alternatywy w stosunku do sądów powszechnych³².

³² D. Horodyski, Kierska M., *Przesłanki orzekania o środkach zabezpieczających w arbitrażu handlowym*, PPH (3), 2016, s. 51-58.

6.7. NOWE TECHNOLOGIE W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM

Należy zastanowić się jakie są granice ewentualnego zastosowania sztucznej inteligencji (*artificial intelligence* – AI) w rozstrzygnięciu sporów, możliwości wykorzystania algorytmów i modeli danych do dokonywania analizy, podejmowania decyzji lub wykonywania działań opartych na powyższej analizie i ewentualnym wydawaniu orzeczeń. Należy też wskazać, iż ewentualne zastosowanie nowych technologii może spowodować zagrożenia: możliwość tworzenia złośliwego kodu, ryzyko dezinformacji, ryzyko dla prywatności, poufności, zagrożenie dla etyki postępowania oraz poszanowania praw autorskich.

WNIOSKI

Przed arbitrażem stoją obecnie duże wyzwania. Istotnym czynnikiem, który mógłby wpłynąć na zwiększenie liczby spraw przekazywanych do rozpatrzenia przez sądy arbitrażowe jest dalsze podejmowanie działań marketingowych, dyskusji wśród członków izb gospodarczych, przedsiębiorców, w ramach samorządów prawniczych oraz na uczelniach. Należy liczyć się ze wzrostem popularności arbitrażu *ad hoc*, kosztem arbitraży instytucjonalnych, powoływaniem arbitrow doraźnych, wzrostem popularności arbitraży eksperckich oraz z zastosowaniem w pewnych zakresach nowoczesnych technologii AI. Nie można wykluczyć nowych rodzajów spraw arbitrażowych z zakresu efektywności energetycznej dla statków morskich³³ (emisje przedostające się do powietrza ze statków morskich), statków autonomicznych czy morskich farm wiatrowych³⁴. Ponadto, jak już wyżej wspomniano, konieczne jest prowadzenie dalszych działań promocyjnych i marketingowych, dyskusji o arbitrażu wśród środowiska biznesowego (wśród przedsiębiorców mikro, średnich i makro). Należy również rozważyć propozycję zmian postępowania arbitrażowego w kodeksie postępowania cywilnego w części dotyczącej możliwości skorzystania przez sąd arbitrażowy ze środków dowodowych takich, z których skutecznie korzysta sąd powszechny (np.: świadek nie ma obowiązku zeznawać w postępowaniu arbitrażowym – w razie odmowy sąd polubowny może jedynie zwrócić się do sądu powszechnego o przeprowadzenie dowodu – nie można stosować środków przymusu). Przeważa pogląd, że nie można odebrać od świadków przyrzeczenia. Ponadto należy w sposób szczegó-

³³ D. Pyć, *Techniczne i operacyjne środki efektywności energetycznej dla statków morskich*, Prawo Morskie, 2019, t. XXXVII, s. 112-113; D. Pyć, *Ship Energy Efficiency Measures and Climate Protection*, International Community Law Review, 2021, 23(2-3), s. 241-251.

³⁴ D. Pyć, *Bezpieczeństwo morskich farm wiatrowych w kontekście wykonywania przez państwo nabrzeżne obowiązku ochrony i zachowania środowiska morskiego*, [w:] D. Pyć (red.), Gdańskie Studia Prawnicze, t. XXVI Nr (55), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2022, s. 149 i n.

łowy rozważyć zakres kontroli wykonywanej przez sądy powszechne nad sądami arbitrażowymi oraz określenia sądu właściwego do rozpoznania skargi o uchylenie orzeczenia. Nie bez znaczenia jest także kwestia wynagrodzenia arbitrów.

ARBITRATION – 70 YEARS OF THE INTERNATIONAL COURT OF ARBITRATION AT THE POLISH CHAMBER OF MARITIME COMMERCE IN GDYNIA

Keywords: arbitration, International Court of Arbitration in Gdynia, Polish Chamber of Maritime Commerce in Gdynia

Abstract

Arbitration serves to search for optimal methods of resolving disputes. The use of amicable methods of resolving disputes dates back to ancient times. Nowadays, arbitration courts face many challenges. The aim of the article is to present selected problems that arbitration courts have to deal with from a historical, current perspective and the prospects for their development, while also identifying threats and challenges for arbitration.

BIBLIOGRAFIA

- Błaszczak Ł., *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010
- Ereciński T., Wietz K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008
- Gessel-Kalinowska vel Kalisz B., (red.) *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian*, Wrocław 2014
- Horodyski D., Kierska M., *Przesłanki orzekania o środkach zabezpieczających w arbitrażu handlowym*, PPH 2016/3/51-58)
- Jaś Z., Jaś-Nowopolska M., *A Maritime Court of Arbitration in Poland- Selected Issues and Problems, Transnational Dispute Management*, vol. 18, January 2021
- Kąkolewski A., *Praktyki arbitrażu* [w:] Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Warszawa 2010, s. 47-49
- Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10.06.1958 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41, załącznik: Konwencja nowojorska)
- Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym sporządzona w Genewie dnia 21.04.1961 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270, załącznik: Konwencja europejska)

- Nanowski Z., *Z problematyki międzynarodowego arbitrażu handlowego w Polsce*, Warszawa 184, s. 14
- Paczuska-Tokarska K., Tujakowska A., *Konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe – protokół Konwersji*, PPH 2023/1/43-48
- Pyć D., *Bezpieczeństwo morskich farm wiatrowych w kontekście wykonywania przez państwo nabrzeżne obowiązku ochrony i zachowania środowiska morskiego*, [w:] (red.) D. Pyć, *Gdańskie Studia Prawnicze*, XXVI Nr (55), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2022
- Pyć D., *Techniczne i operacyjne środki efektywności energetycznej dla statków morskich*, *Prawo Morskie*, 2019, t. XXXVII, s. 112-113
- Pyć D., *Ship Energy Efficiency Measures and Climate Protection*, *International Community Law Review*, 2021, 23(2-3), s. 241-251
- Regulamin arbitrażowy UNCITRAL, P. Nowaczyk, A. Szumański, M. Szumańska, *Regulamin arbitrażowy UNCITRAL*, Warszawa 2011
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego, Dz.U. z 1930 r. Nr 83, poz. 651
- Szumański A., (red.), *System prawa handlowego*, t. 8; *Arbitraż handlowy*, Warszawa 2015
- Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz.U. z 2023 r. poz. 503
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2023 r. poz. 1550, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. z 2023 r. poz. 1144, z późn. zm.
- Wiśniewski A.W., *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011
- Wiśniewski A.W., *Regulacja umowy o arbitraż w ustawie p.p.m. a problem elementu obcego w prawie prywatnym międzynarodowym*, [w:] J. Poczobut, A.W. Wiśniewski (red.) *Prawo prywatne i arbitraż. Księga jubileuszowa dedykowana dr M. Tomaszewskiemu*, Warszawa 2016
- Wiśniewski A.W., *Konstytucyjne podstawy arbitrażu*, [w:] Ł. Błaszczak (red.) *Konstytucjonalizacja prawa cywilnego*, Wrocław 2015, s. 356-370
- Wytyczne Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów z 2014 r.- IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration, <https://www.ibanet.org/Media-Handler?id=e2fe5e72-eb14-4bba-b10d-d33dafee8918>